

деякі примірні акти, як то: Типовий кодекс масових позовів для країн континентальної системи права (*The Class Action Model Code for Civil Law Countries*) [5]; Резолюція Асоціації міжнародного права «Міждержавні групові позови» (*Transnational Group Actions*) [6].

Таким чином, інститут масового позову – ефективний, процесуально-економний механізм судового захисту суб'єктивних прав невизначеного кола позивачів. Запровадження інституту масового позову в Україні створить правовий механізм захисту прав і законних інтересів численного кола осіб, зменшить навантаження на суди.

Список використаних джерел:

1. Степаненко, Т. В. Об'єкт судового захисту у справах за позовами про захист прав та інтересів невизначеного кола осіб [Текст] / Т. В. Степаненко// Актуальні проблеми цивільного права та процесу: матеріали наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті професора Олександра Анатолійовича Пушкіна; м. Харків, 21 травня 2005 р.- Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2005. – С. 230-232.
2. Гадомський, Д. Інститут групових (класових) позовів як інструмент захисту порушених або оспорюваних прав [Електронний ресурс] / Дмитро Гадомський // Юридичний журнал. – 2006. – № 12–URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2506>
4. Рішення Зінківського районного суду Полтавської області від 06.04.2009 р. у справі про визнання першочергового права користування земельною ділянкою та зобов'язання відповідача вчинити певні дії [Електронний ресурс] Український Юридический Портал. – URL: <http://jurportal.org/writ/6161482>
5. Gidi, A. The Class Action Code: A Model for Civil Law Countries [Text] / Antonio Gidi// Arizona Journal of International and Comparative Law. – 2005. –Vol. 23. – P. 37-53.
6. Rezolution № 1/2008 International civil litigation and the interests of the public/ The 73rd Conference of the International Law Association held in Rio de Janeiro, Brazil, 17-21 August 2008 [Electronic resource] ILA – International Law Association. – URL: <http://www.ilahq.org/download.cfm/docid/AB7C68E8-B2EF-438F-93F7C5A622E9416B>.

Лук'янович В.О.

студентка,

*Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВА ПРИРОДА ТРЬОХ ВІДСОТКІВ РІЧНИХ

Стаття 625 Цивільного кодексу України передбачає відповідальність за порушення грошового зобов'язання. В частині 2 вказано, що боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

На сьогодні чимало є судових рішень, висновків, коментарів щодо правової природи 3% річних. Є декілька підходів, а саме: як різновид

неустойки; як плата за користування чужими грошима; як додатковий вид санкцій за прострочення зобов'язання.

Якщо порівняти спеціальну цивільно-правову відповідальність, передбачену ст. 625 ЦК України із суміжними поняттями, наприклад неустойкою, то відмінності між 3% річних і неустойкою такі: 1) різний предмет: предметом неустойки може бути грошова сума, рухоме і нерухоме майно, а предметом 3% річних – лише грошові кошти; 2) різна правова природа: неустойка є видом забезпечення виконання зобов'язання і формою цивільно-правової відповідальності водночас; 3 % річних є лише формою цивільно-правової відповідальності; 3) різні підстави виникнення: для неустойки – це договір для договірної неустойки і закон для законної, при цьому слід враховувати норму ст. 548, яка визначає, що виконання зобов'язання (основного зобов'язання) забезпечується, якщо це встановлено договором або законом. Отже, якщо договором розмір неустойки не визначений, а в законі відсутнє застереження про можливість її сплати, права на неустойку не виникає і вона не може бути сплачена. На відміну від 3% річних, які сплачуються незалежно від домовленості сторін, адже вони можуть врегулювати договором лише інший розмір процентів, а не відмовитись від неї взагалі. Тому ці відсотки підлягають сплаті в силу прямої вказівки закону.

Власне, до такого ж висновку дійшов і Вищий господарський суд України, який у п. 1.15 своєї постанови зазначив, що «правова природа пені, згаданих нарахувань та процентів річних є різною і, відповідно, по-різному здійснюється нарахування цих сум та обчислення позовної давності щодо їх стягнення з боржника». Дещо по-іншому розуміє правову природу 3% річних Апеляційний суд м. Києва, в узагальненнях судової практики якого зазначено таке: «Якщо розглядати застосування санкцій, встановлених ч. 2 ст. 625 ЦК України як додатковий засіб захисту прав кредитора від знецінення грошових коштів одночасно з відшкодуванням інфляційних втрат, що застосовується до всіх без винятків правовідносин, які мають ознаки грошового зобов'язання (боржник має сплатити грошові кошти кредитору (стягувачу), то цілком логічно застосування цих санкцій до правовідносин, які є наслідком ухвалення рішення про стягнення коштів з однієї фізичної особи на користь іншої (при вирішенні спорів про поділ майна зі стягненням компенсації, спорів про відшкодування шкоди) при ухиленні боржника від виконання судового рішення».

Отже, слід відзначити, що ст. 625 встановлює особливий вид санкцій за прострочення боржником грошового зобов'язання, які являють собою міру цивільно-правової відповідальності, що застосовується до всіх грошових зобов'язань у розмірі 3% річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом. При цьому норми ст. 536 ЦК, які встановлюють плату за користування чужими грошовими коштами, не є формою цивільно-правової відповідальності, а є різновидом способу виконання грошових зобов'язань. 3% річних не є різновидом неустойки, адже мають інші підстави для їх нарахування, на відміну від неустойки.

Співвідношення 3% річних з платою за користування грошовими коштами за ст. 536 ЦК України: 1) проценти за користування грошовими коштами сплачуються боржником у грошовому зобов'язанні за загальним правилом, не пов'язуються з фактом невиконання або неналежного виконання зобов'язання і являють собою один із способів належного виконання зобов'язання; 2) проценти за користування грошовими коштами можуть сплачуватися боржником у разі неправомірного користування чужими грошовими коштами або в разі прострочення оплати товару за договором купівлі-продажу; 3) три проценти річних є різновидом цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань, а тому не може застосовуватися як спосіб належного виконання грошового зобов'язання, адже для цього є спеціальна норма – ст. 536 ЦК, якою встановлюються проценти за користування грошовими коштами.

Інфляційні витрати на суму боргу та 3% річних виступають способом захисту майнового права та інтересу, який полягає у відшкодуванні матеріальних витрат (збитків) кредитора від знецінення грошових коштів внаслідок інфляційних процесів та отримання плати від боржника за користування утримуваними ним грошовими коштами належними до сплати кредитором. На це вказує Верховний Суд України у своїй постанові від 06.06.2012 у справі № 6-49цс12.

Більшість судів виходять з того, що передбачені ч.2 ст. 625 ЦКУ наслідки порушення боржником грошового зобов'язання не є неустойкою. Тож застосування неустойки (штрафу, пені) разом з трьома відсотками річних цілком очевидно. Так, наприклад, у рішенні Господарського суду Одеської області у справі № 916/1224/16 від 26.07. 2016 року, Позивач звернувся до суду з позовною заявою про стягнення з комунальної установи пені та 3% річних.

Суд вирішив, що відповідно до наданого позивачем розрахунку, за відповідачем рахується заборгованість зі сплати 3% річних за період з 11.12.2015 р. по 29.12.2015 р. Суд, перевібивши наданий розрахунок, вважає його частково невірним, оскільки у вказаний період позивачем було помилково включено дату 29.12.2015 р. Судом зроблено перерахунок 3% річних за період з 11.12.2015 р. по 28.12.2015 р. (день фактичної сплати боргу) і відповідно до такого розрахунку за відповідачем рахується заборгованість зі сплати 3% річних. Приймаючи до уваги вищевикладене, суд дійшов висновку про необхідність часткового задоволення уточнених позовних вимог у справі зі стягненням з відповідача пені та 3% річних.

Отже, ми бачимо, що суд вирішив стягнути і пеню і 3% річних, ще й до того ж повинен перерахувати позовні вимоги.

Складним для судової практики є питання щодо застосування положень ст. 625 ЦК під час вирішення спорів, пов'язаних із виконанням договорів про надання послуг.

Правовідносини, які склалися на підставі договору про надання послуг, є грошовим зобов'язанням і, зважаючи на таку юридичну природу правовідносин сторін, на них поширюється дія ч. 2 ст. 625 ЦК як спеціальний вид цивільно-правової відповідальності за прострочення виконання

зобов'язання (постанова Верховного Суду України від 14 листопада 2011 р. у справі № 6-40цс11). Неоднаковою є практика розгляду судами справ, що стосуються невиконання або неналежного виконання договорів про надання житлово-комунальних послуг.

Наприклад, Вінницький міський суд Вінницької області у справі № 127/26245/16-ц від 07.03.2017 року задовольнив позов Позивача, який звернувся до з вимогою до відповідачів про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, мотивуючи свої позовні вимоги тим, що відповідач один споживач являється власником, а інший споживач являється користувачем квартири. Позивачем надаються відповідачам житлово-комунальні послуги та послуги з утримання будинку та прибудинкової території, однак останні відмовляються оплачувати такі послуги в повному обсязі, унаслідок чого станом на 01.09.2016 року виникла заборгованість, а також інфляційні втрати та 3% річних. Суд звертає увагу, що позивачем правомірно нараховано 3% річних та інфляційні втрати, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 612 ЦК України боржник вважається таким, що прострочив, якщо він не приступив до виконання зобов'язання або не виконав його у строк, встановлений договором або законом. А, у відповідності до ч. 2 ст. 625 ЦК України, боржник який прострочив виконання грошового зобов'язання на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

Ми притримуємося думки, що 3% річних є мірою цивільно-правової відповідальності, яка настає в разі прострочення боржником виконання грошового зобов'язання. Цивільно-правова відповідальність є одним із засобів впливу на учасників цивільних правовідносин, який визначається межами дозволеної та необхідної поведінки. Відрізняється від інших видів юридичної відповідальності тим, що вона полягає в покладенні на особу порушника невігідних майнових наслідків додаткового характеру. Для настання цивільно-правової відповідальності має бути наявний склад цивільного правопорушення, до якого включаються такі елементи, як протиправна поведінка, шкода, причинний зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою, а також вина. Цивільне законодавство пов'язує сплату 3% річних із фактом прострочення боржником виконання зобов'язання.